

VÝVOJ MEZIPORODNÍCH INTERVALŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ

BIRTH SPACING IN THE CZECH REPUBLIC

Filip Hon

Abstract

The paper examines the birth spacing, this is an important part of the fertility analysis. There is a lack of literature about the birth spacing in the Czech Republic. The aim of the paper is to compare birth spacing intervals in the context of fertility rates from the second half of the twentieth century.

It turned out that despite a significant change in the nature of reproduction since World War II, birth spacing intervals do not change much. An exception was the year 1999, where, to put it simply, a much more frequent situation was when a woman would have another child later and the birth spacing intervals were therefore wider in these cases. At present, simply said, the situation is similar to 1959 and 1979, except that there is a larger share of the birth spacing interval of two years compared to the interval of one year, and there is a more frequent situation where women have another child with a delay of more than ten years.

Key words: fertility, birth spacing, birth order

JEL Code: J11, J13

Úvod

V příspěvku jsou zkoumány meziporodní intervaly. Jedná se o důležitou část analýzy plodnosti, která je přitom v České republice publikačně dostatečně neocenená. V existujících demografických publikacích je k nalezení třeba jeden grafický výstup týkající se meziporodních intervalů a dále je věnován pohled plodnosti obecně (viz například Svobodová, 2007).

Analýza meziporodních intervalů je přitom pro demografy nezbytná. Jako příklad je možné uvést vliv šířky meziporodních intervalů na pracovní trh z hlediska délky nepřítomnosti matek novorozenců na něm nebo schopnost jejich analýzy naznačit reálnost projekcí budoucí úrovně plodnosti provedených pomocí moderních statistických modelů. Tyto modely totiž někdy u křivky měř plodnosti dle jednotek věku bez rozlišení pořadí narození předpovídají

zvětšující se špičatost celého rozdělení u analýz provedených za Českou republiku (viz například Šimpach, 2015a; Šimpach, 2015b; Hon, Langhamrová, 2020) a právě meziporodní intervaly mohou naznačit, jaká je demografická realnost podobných předpovědí.

Příspěvek si jednoznačně neklade na cíl zaplnit celou publikační mezeru této problematiky, která může do budoucího výzkumu vývoje plodnosti přinést mnoho zajímavých zjištění. Cílem příspěvku je srovnání meziporodních intervalů v kontextu měr plodnosti od druhé poloviny dvacátého století. Jsou analyzována poslední dostupná data a s ohledem na přiměřený rozsah příspěvku minulost ve dvacetiletých intervalech mezi sledovanými roky.

1 Míry plodnosti dle věku a meziporodní intervaly ve dvacetiletých věkových intervalech

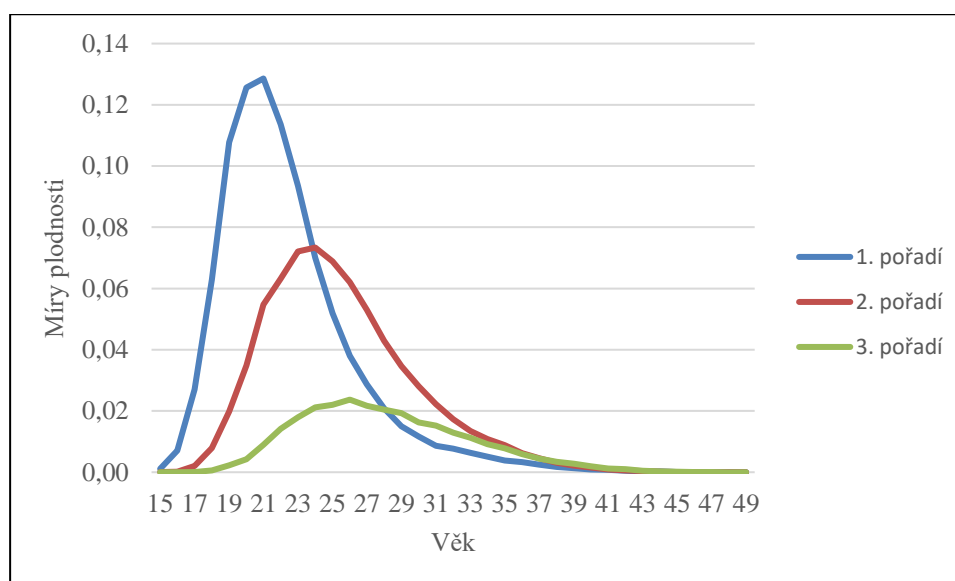
Analytická část je tvořena srovnáním měr plodnosti dle věku a pořadí narození prvních tří pořadí pro zasazení meziporodních intervalů do celkového obrazu intenzity plodnosti v daném roce. Následně jsou uvedeny v tabulkových výstupech v procentech podíly živě narozených dle doby uplynulé od předchozího porodu, které pochopitelně ukazují nejčastější délku meziporodních intervalů.

Údaje měr plodnosti byly získány z Human Fertility Database, podíly živě narozených dle doby uplynulé od předchozího porodu pocházejí z demografických ročenek publikovaných Českým statistickým úřadem.

1.1 Vybrané demografické ukazatele v Českých zemích v roce 1959

V prvním sledovaném roce je možné nalézt míry plodnosti odpovídající konci padesátých let dvacátého století, pro které jsou typické postupně klesající míry plodnosti oproti poválečnému období (Šubrtová, 2006).

Obr. 1: Míry plodnosti dle věku a pořadí v roce 1959

Zdroj: HFD, vlastní zpracování

Jak je vidět na obrázku 1, na konci padesátých let přestávala být většina žen bezdětných kolem dvacátých narozenin. Modálních hodnot u plodnosti druhého pořadí je následně dosahováno kolem 24 let věku a u třetího pořadí kolem 26 let. Rození dětí po dosažení 30 let věku nebylo v populaci evidentně příliš časté.

Tab. 1: Podíly živě narozených dle doby uplynulé od předchozího porodu v roce 1959 (v %)

Pořadí narozených	Porody vícetčet	Doba uplynulá od předchozího porodu (roky)												
		0 až 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0 až 4	5 až 9	10 +
2	1,0	2,0	27,6	20,9	15,4	10,7	7,1	5,2	3,3	2,3	1,4	77,5	19,3	3,2
3	2,5	1,8	26,2	18,3	12,6	9,9	7,7	6,0	4,5	3,3	2,5	71,3	24,0	4,7

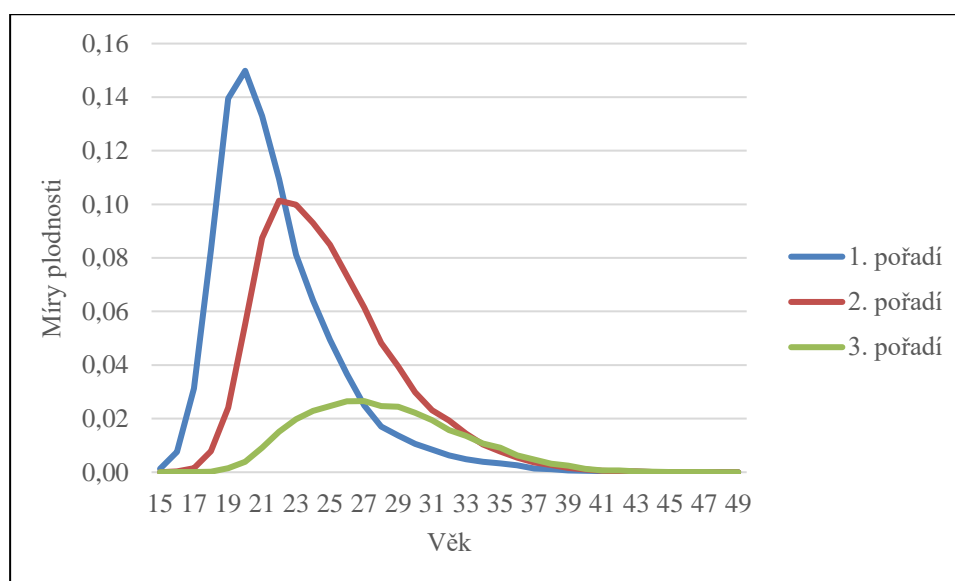
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tabulka 1 ukazuje plodnost z hlediska meziporodních intervalů. Je patrné, že druhé i třetí dítě si ženy pořizovaly nejčastěji rok od předchozího porodu. Zhruba tři čtvrtiny dalších reprodukcí proběhla do čtyř let od posledního porodu. Je možné říci, že meziporodní interval byl u více žen širší mezi druhým a třetím porodem.

1.2 Vybrané demografické ukazatele v Českých zemích v roce 1979

V sedmdesátých letech byla plodnost v Českých zemích relativně vysoká, ovlivněná celkovým hodnotovým nastavením společnosti a politickou situací v kombinaci s aktivní propopulační politikou státu (Šubrtová, 2006).

Obr. 2: Míry plodnosti dle věku a pořadí v roce 1979

Zdroj: HFD, vlastní zpracování

Z obrázku 2 je patrné, že plodnost v modálních věcích byla ještě vyšší, než v roce 1959. Z hlediska časování mateřství nedošlo oproti předchozímu období k výrazným změnám.

Tab. 2: Podíly živě narozených dle doby uplynulé od předchozího porodu v roce 1979 (v %)

Pořadí narozených	Porody vícetčet	Doba uplynulá od předchozího porodu (roky)												
		0 až 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0 až 4	5 až 9	10 +
2	0,7	2,2	32,2	21,2	14,2	9,5	6,4	4,5	2,6	1,9	1,4	80,0	16,7	3,4
3	2,5	1,3	20,8	15,7	12,0	10,8	9,8	7,9	5,2	3,8	2,9	63,3	29,5	7,2

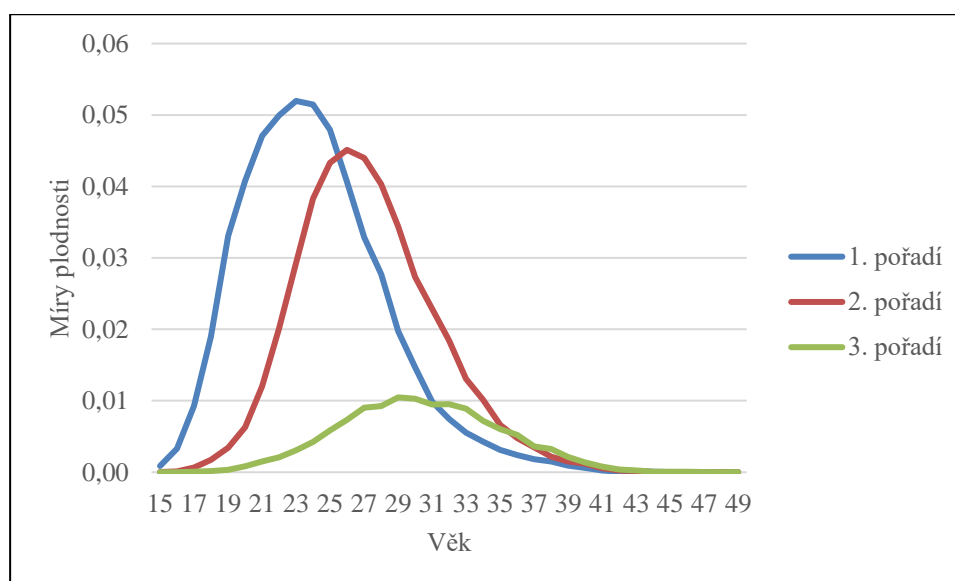
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tabulka 2 ukazuje, že se mezi sledovanými obdobími příliš neměnil meziporodní interval mezi prvním a druhým dítětem. Naopak třetí dítě si častěji pořídili klidně i ženy, jimž od druhého porodu uplynulo více, než pět let.

1.3 Vybrané demografické ukazatele v České republice v roce 1999

V roce 1999 v České republice již plně probíhala transformace ekonomiky i celé společnosti a v návaznosti na to také druhý demografických přechod, který začal nabírat na intenzitě zejména v důsledku změny politického zřízení po sametové revoluci, se kterým je provázána změna společenských hodnot, více možností životního uplatnění i další známé faktory (viz například Fiala a kol., 2018; Sobotka a kol., 2008).

Obr. 3: Míry plodnosti dle věku a pořadí v roce 1999

Zdroj: HFD, vlastní zpracování

Z obrázku 3 je ze svislé osy patrné celkové snížení úrovně plodnosti u všech pořadí narození. Dále je vidět začínající odkládání reprodukce do vyššího věku. Plodnost prvního pořadí v tomto roce již nabývá modálních hodnot kolem 24 let věku, druhého kolem 26 let věku a třetího kolem 30 let.

Tab. 3: Podíly živě narozených dle doby uplynulé od předchozího porodu v roce 1999 (v %)

Pořadí narozených	Porody vícetčet	Doba uplynulá od předchozího porodu (roky)												
		0 až 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0 až 4	5 až 9	10 +
2	2,5	0,4	10,3	16,1	16,7	13,2	11,1	9,7	6,7	4,4	2,9	59,2	34,8	6,0
3	5,1	0,7	10,8	10,4	9,9	9,1	8,6	8,3	6,9	6,4	5,7	46,0	35,8	18,2

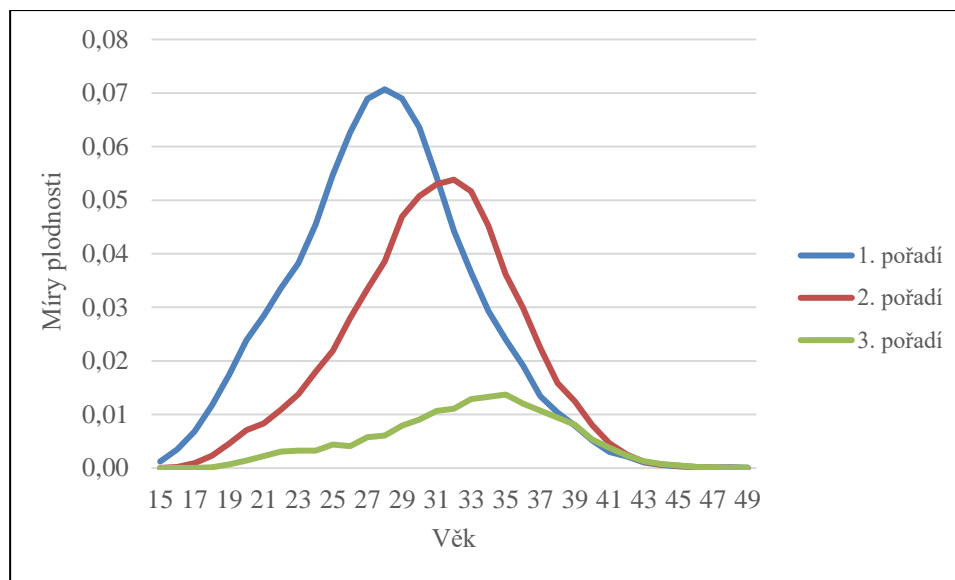
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z hlediska meziporodních intervalů je zde v tabulce 3 vidět velká změna oproti roku 1979. Ženy najednou podstatně častěji mezi porody volí delší interval. Tato změna je výrazná u obou sledovaných pořadí, u druhého porodu však ještě intenzivnější. Jinak řečeno fenomén začínajícího odkládání plodnosti nepostihl pouze bezdětné ženy z v té době nejmladších generací, důvody pro odložení reprodukce evidentně měly i matky s jedním i dvěma dětmi. Vliv by mohly mít právě faktory typické pro toto období, které jsou stručně naznačené výše.

1.4 Vybrané demografické ukazatele v České republice v roce 2019

V závěrečném oddílu jsou uvedeny, v době psaní tohoto příspěvku, poslední aktuálně dostupné údaje pro představu o současnosti.

Obr. 4: Míry plodnosti dle věku a pořadí v roce 2019

Zdroj: HFD, vlastní zpracování

Na mírách plodnosti dle pořadí z obrázku 4 je patrné, že proces odkládání plodnosti do vyššího věku se za posledních 20 let ještě výrazně prohloubil. Oproti předchozímu sledovanému roku jsou modální míry u všech pořadí o něco vyšší. První dítě si ženy nejčastěji pořizují až těsně před třicítkou, druhá reprodukce je nejčastější až po dosažení 30 let věku a třetí dokonce až kolem 35 let věku.

Tab. 4: Podíly živě narozených dle doby uplynulé od předchozího porodu v roce 2019 (v %)

Pořadí narozených	Porody vícetčet	Doba uplynulá od předchozího porodu (roky)												
		0 až 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0 až 4	5 až 9	10 +
2	1,7	0,4	14,7	32,2	18,4	8,9	6,1	4,5	3,3	2,4	1,9	76,3	18,1	5,6
3	4,2	0,5	12,1	19,0	14,0	9,2	7,4	6,7	5,8	4,9	4,1	58,9	29,0	12,0

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z tabulky 4 je vidět, že meziporodní intervaly se podobají spíše roku 1979, než roku 1999. Je tedy možné konstatovat, že faktory, které způsobily změnu charakteru meziporodních intervalů pro rok 1999 byly krátkodobého charakteru a nejednalo se tedy o trvalou změnu.

Situace se liší v tom, že vyšších hodnot nabývá podíl meziporodního intervalu dvou let oproti intervalu jednoho roku, ženy tedy navzdory tomu, že je to vyřadí z trhu práce na delší dobu, nechtějí mít oproti minulosti tak často děti bezprostředně po sobě. Také oproti dávnější minulosti je podstatně častější situace, kdy je mezi jednotlivými porody minimálně desetiletý interval, tedy situace kdy je další reprodukce uskutečněna až v době, kdy je předchozí dítě na základní škole a disponuje větší dávkou samostatnosti. Zatím samozřejmě zůstává otázkou, zda jsou tyto změny způsobené jinou dostupností antikoncepce, jinou aktivitou žen z hlediska vzdělanosti nebo trhu práce. Důležitá z hlediska meziporodních intervalů je dnes například i ztráta partnera po narození prvního dítěte a řada dalších faktorů (Šťastná a kol., 2019), to je však již spíše otázkou pro další výzkum.

Závěr

Ukázalo se, že navzdory značné změně charakteru reprodukce od druhé světové války, meziporodní intervaly se příliš nemění. Výjimku tvořil rok 1999, kde byla zjednodušeně řečeno podstatně častější situace, kdy si žena pořídí další dítě až později a meziporodní intervaly byly tedy v těchto případech širší. V současnosti je situace podobná roku 1979 s výjimkou toho že je větší podíl u meziporodního intervalu dvou let oproti intervalu jednoho roku a je častější situace, kdy si ženy pořídí další dítě i s více, než desetiletou prodlevou. Na základě dat zkoumaných v tomto příspěvku tedy nic nenasvědčuje faktu, že by rozdělení měř plodnosti dle věku bez rozlišení pořadí mělo být do budoucna výrazně špičatější, než je aktuálně.

Této publikačně nedocenené problematice z oblasti výzkumu plodnosti by měl být samozřejmě do budoucna věnován další prostor. Bylo by například možné zkoumat situaci s rozlišením žen dle věkových nebo vzdělanostních skupin nebo zaměřit podrobnější pohled na vývoj meziporodních intervalů v jednotlivých letech po začátku druhého demografického přechodu a podobně.

Poděkování

Příspěvek vznikl za podpory Grantové agentury České republiky v rámci projektu „Ekonomika úspěšného stárnutí“ GAČR 19-03984S a současně za podpory Interní grantové soutěže Vysoké školy ekonomické v Praze v rámci projektu „Natalitní politika v České republice“ F4/7/2020.

Literatura

ČSÚ. (2021). Demografické ročenky (pramenná díla). [online]. [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie

Fiala, T., Langhamrová, J., Pechholdová, M., Ďurček, P., & Šprocha, B. (2018). Population development of Czechia and Slovakia after 1989. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*, 60(3), 202–218. ISSN 0011-8265

Hon, F., & Langhamrová, J. (2020). Differences in estimating future fertility of the Czech Republic using various statistical models. *The 14th International Days of Statistics and Economics Conference Proceedings*, 367–377. ISBN 978-80-87990-22-3.

Human Fertility Database. (2018). [online]. [cit. 2020-08-01]. Dostupné z: <http://humanfertility.org/>

Sobotka, T., Šťastná, A., Zeman, K., Hamplová, D., & Kantorová, V. (2008). Czech Republic: A rapid transformation of fertility and family behaviour after the collapse of state socialism. *Demographic Research*, 19, 401–454. ISSN 1435-9871

Svobodová, K. (2007). *Životní situace vícedětných rodin*. Praha: VÚPSV, v.v.i. ISBN 978-80-87007-68-6

Šimpach, O. (2015a). Application of the Modern Approach to Age-specific Fertility Rates Stochastic Modelling in the Czech Republic. *Mathematical Methods in Economics*, 799–804. ISBN 978-80-261-0539-8

Šimpach, O. (2015b). Fertility of Czech Females Could Be Lower than Expected: Trends in Future Development of Age-Specific Fertility Rates up to the Year 2050. *Statistika*, 95(1), 19–35. ISSN 0322-788X.

Šťastná, A., Slabá, J., & Kocourková, J. (2019). Reasons for the unplanned postponement and timing of the birth of a second child. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*, 61(2), 77–92. ISSN 0011-8265

Šubrtová, A. (2006). *Dějiny populačního myšlení v českých zemích*. Praha: Acta demographica.
ISBN 80-239-8369-5

Kontakt

Filip Hon

Vysoká škola ekonomická, katedra demografie

Náměstí W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3

xhonf01@vse.cz